

Kaae Jorderes Opdyrkning, foretagen i Skive-Egnen af Hr. Mathias Møller, og hans Erfaringer i den Henseende.

(Af hans til det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab indsendte Anmeldelser.)

I.

I Aaret 1813 kjøbte jeg, i Forening med Hr. Holm i Skive, Parcellerne No. 1, 2, 3, 4, 17 og 18, af Estvadgaardens Hovedgaardens Eiendom, hvilke Parceller da vare Hede-Mose og Morads, og næsten ubrugelige til Torvestjær og Fædrift, og altsaa meget mindre brugbare til Andet. Jeg accorderede strax med Hr. Holm, og erholdt alle Parcellerne, undtagen et Stykke af No. 3 og 4. Det Øvrige af Parcellerne bestemte jeg til Kornmarker, og til dette Niemedes Opnaaelse anvendte jeg betydelige Bekostninger paa Grøvters Rastning m. v., hvilket endog var nødvendigt, forinden Mosen blev rigtig skiftet til Torvestjær, og saa meget mere nødvendigt efter den af mig tagne Bestemmelse. Efter Hensigten var det og nødvendigt, at opføre Bygninger derpaa, for at Afgrøden paa Stedet kunde fortæres. Dette begyndte jeg derfor 1817, og opførte da 20 Fag Muur og Bindingsværk til Stald og Lade, ligesom jeg og, til at forbedre Eiendommen med, kjøbte et Stykke Eng, hvorpaa aarlig avles 8 à 10 Læs Hv.

1817, da jeg, som ovenmeldt, begyndte at opføre Bygninger, begyndte jeg tillige at holde Besætning derpaa, som første Aar, nemlig 1817, bestod af 2 Køer og 8 Faar, og Arbeidet forrettede jeg da med mine Heste, som jeg havde og holdte i Skive. Med hvert Aar forøgedes Besætningen baade af Faar og Køer, og 1819 begyndte jeg at holde Heste derpaa; 1820 bestod Besætningen af 8 Køer og Fækreature, 2 Væster og 12 Faar; 1821 10 Køer og Fækreature, 2 Væster og 16 Faar; 1822 12 Køer og Fækreature, 2 Væster og 20 Faar; 1823 12 Køer og Fækreature, 3 Væster og 25 Faar og 1824 havde eller fodrede jeg 16 Fækreature, 3 Væster og 40 Faar, som nu ved at yngle er formeret til 70 i Tallet.

Denne Besætning har jeg bestandig fodret af omhandlede Eiendommens Afgrøde, og tillige græsset den derpaa, blot med Hjælp af noget Ubetydeligt af de øvrige Parceller, hvilket mig har været overladt af Eierne, samt et ubetydeligt Stykke Kjær, mig har været overladt af Hr. Lundsgaard til Estvadgaard. Saaledes har jeg, for en stor Deel med egen Arbeide og Bestræbelse, og med ikke ubetydelige Bekostninger, opdyrket de Eiendomme, som for faa Aar siden vare næsten ubrugelige, og ikke engang kunde indbringe Skatterne af det Hartkorn, derpaa hvilede; men endnu er omtrent $\frac{1}{3}$ Part af Parcellerne No. 17 og 18 uopdyrket, hvorved er at mærke, at af den Deel af Parcellerne, som er eller

var Mose, ere Skudtorvene først afgravne, forinden samme er bleven anvendt til Kornmarker, og saas snart Skudtorvene ere blevne afgravne, er det indtaget til Korn; saaledes har det været Tilfældet, at jeg en Sommer har afgravet Skudtorvene, og næste Sommer, paa samme Plet, avlet Havre i Overflodighed.

Folmantoft pr. Skive i Estvad Sogn, d. 11 Juni 1824.

M. Møller.

A t t e s t e r.

Siden jeg, i Forening med Hr. Kjøbmand Møller, kjøbte indbemeldte Parceller, har jeg næsten overladt ham det Hele af disse til Dyrkning, og paa denne Eiendom, som bestod af Lyngheide, suurt Kjør, hullede og med Gravning næsten ufremkommelige Torvemoser, har nu i flere Aar, ved Siden af gode Græsgange, prunket den bedste Sæd af Korn. Over Arbeidet, som han paatog sig med Grovtfastning, Vandafledning o. s. v., bleve duelige, tænkende Landmænd satte i Beundring; med Kreaturhold har han overgaaet mangen Landmand, som eier Gaarde paa 4 à 6 Tdr. Hartkorn.

Meget vilde det glæde mig, om disse simple Linier — men som indeholde Sandhed — maatte worde et Bidrag til at skaffe Hr. Møller nogle bedre Fremtidsudsigter; jeg skal gjøre alt mueligt for

at denne vakre og drivtuge Mand med Familie kan blive Eier af Gaarden; hans Arbeide og Noie med samme giver ham desuden en naturlig Forret dertil.

Skive, 21 Juni 1824.

J. C. Holm.

Som Eier af Moseparcellen No. 16, kan jeg bevidne Sandheden af det, Hr. Kjøbmand Møller her har anført, da jeg ofte dertil har været Dienstvidne; det skulde derfor inderlig glæde mig, om denne arbeidsomme og nrrættelige Mand maatte forundes et Bidrag, der kunde bevirke hans Bestræbelsers videre Fremme.

Skive d. 23 Juni 1824.

J. Beckman.

Vi fire Underskrevne, som Eiere i bemeldte Mose af Parcellerne No. 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, kunne ikke andet end bevidne Sandheden af Hr. Møllers Angivende, og henholde os til Hr. Kjøbmand Holms og Hr. Apotheker Beckmans Yttring.

Krarup Gaarde d. 24 Juni 1824.

Niels Gansen. Niels Refsgaard. Poul Christensen.
Wild Tomesen.

Hr. Mathias Møller var i en Række af Aar, som Kjøbmand i Skive, almindelig bekendt som den

særdeles driftige, stræbsomme og redelige Mand. Sin betydelige Formue tabte han deels ved at være i Besiddelse af et stort Vare-Forraad, som, indkjøbt til høie Priser, Dag fra Dag faldt dybere, deels ved at staae i Forbindelse med nogle Handelshuse, som gif Fallit. Siden har han i en Deel Aar her i Estvad Sogn opbrudt og dyrket de i nærværende Ansøgning anførte Parceller, som hidtil laae udyrkede, og til hvilken Dyrkelse udfordredes en Kundskab, Ufortrødenhed og Kraft, som vist sjelden skulle findes. Den betydelige Besætning af Køer og Faar, som holdes paa hans liden Jordsmon, og hvis Antal aarlig tiltager; den hvert Aar høitvoksende kjernefulde Sæd, hvormed Jorden pranger, som hos saa mange erfarne og kyndige Landmænd vakte Beundring og Agtelse, stadfæste mine Ord. Paa nogle faa Skpr. Hartkorn kan nu Hr. Møller holde et større Antal Fæcreature og Faar, end min Formand i Embedet, den agtbare Provst Schjørring, som i en 28 Aar var Præst her i Estvad, og som var bekjendt for en god Landmand, og jeg hans Eftermand, som i 6 Aar har været ved Kaldet, uagtet al Glid kan holde paa 6 (skriver sex) Lønder Hartkorn, som er Præstegaardens nuværende Jordlod. Hr. Møller har paa bemeldte Parceller opført Stalde, Lade, Baaningshuus, alt paaføelig efter Gaardens Besætning, Uol og en liden Families Bequemmelighed; det Hele er indrettet paa simpleste, men bedste og smagfuldeste Maade, og alt efter hans

egen Plan og Bestemmelse. Selv tog han stedse trofast Deel i ethvert Arbeide, stedse var han den første og sidste deri, saa hans Folk og Medhjelpere ofte havde ondt ved at følge ham. Foruden hvad han har gjort ved Gaardens Jorder og Bygninger, har han tillige opført 2de Teglovne, som godt hidtil have været i Gang. Skjæbnens haarde Slag har flere Gange modt Hr. Møller, men hans lyse Aand, hans kraftfulde Arm blev ikke nedslagen, hans Haab og Forventning var til Fremtiden. Fra den rige Mand blev han snart den uformuende, ved Hændelser, som Ingen kunde forudsee og afværge; men jo uheldigere Tidsumstændighederne bleve, desto mere synes hans Mod og Virksomhed at stige. Skjøndt det maatte være ham haardt at give slip paa det driftige Handelsliv, som han i en Række af Aar med saa meget Held havde ført i Skive, og hvorved han havde stiftet saa megen Nytte for de omliggende Landsbyers Indvaanere ved at affjobe dem deres Vare og igjen sælge dem sine altid gode Vare til billige Priser, og hvorved han var bleven saa agtet og elsket af hele Omegnen, saa forlod han dog dette Liv og denne Virkefreds med en Nøglighed og Sagtmodighed, som kun kan findes hos den Mand, som er forberedt paa det Ustadiige og Forgjængelige i alt det Timelige og Jordiske. Landlivets Syssler og Beskæftigelser tog han nu fat paa. Paa hans Parceller har han gravet Grøfter, som ikke ere ubetydelige; Krolde og Luer ere bortskaarne;

Diger opreiste; Vand afledt af Moser, hvilke nu give overflodig Torv; mageløs Flid er anvendt i det Hele. *)

Estvad Præstegaard pr. Skive, d. 26 Juni 1824.

Bierregaard.

II.

I 1829 fraflyttede jeg Eiendommen Solmanstoft. Senere, 1832, købte jeg circa 70 Ldr. Land af Skive Kjøbstads i 18 Parceller udfiktede Fælledsjor-der, som bestod af daarlig Hede, Mose og Morads, hvilket jeg 1833 bebyggede og der tog Bopæl, og jeg har nu deraf allerede opdyrket og under Ploven circa $\frac{1}{2}$ Deel, foruden at jeg har udgravet Mosen og Moradsset saaledes, at der nu af Mosen kan faaes gode Torv, og en Deel af Moradsset har været besaaet og giver temmelig godt Græs, og Alt er udført ved eget Haandarbeide, blot ved Hjælp af en Pige og undertiden nogle Dagleiere, da jeg ganske mangler Ene til at holde fornødne Folk og Heste. Under denne min i det Hele trange Stil-ling, fristede jeg den tunge Skjæbne, at miste ved Ildbrand den 11 Marts 1835 ikke alene mine Bygninger, men tillige alt mit Indboe, paa nogle

---

*) I indbemeldte Anledning tilkjendtes Hr. N. Møller, i Marts 1825, Landhuush. Selskabets 5te Sølvbæger som et Agtelsestegn. Udg.

faa Sengenklæder nær, og andet Ubetydeligt, hvilket uerstattelige Tab forøgedes end mere derved, at jeg blev sat tilbage og standset i mit byrdefulde Arbeide, at opdyrke min ovenbenævnte ufrugtbare Eiendom, for deraf at vinde mit Udkomme. Endog 21 Rbdlr., som var min hele Formue i rede Penge, fortærede Luerne, da ingen Hjælp kom til under Branden, og jeg og min Datter, som vare de eneste Folk, der vare i Gaarden, ikke formaæde at faae synderligt reddet, før det Hele af Jlden var bespændt.

— — — — —

Jeg har nu af den beboede Hede og moradsige Jord, hvorpaa jeg har anvendt min hele Tid og Flid, nydt den mig saa tilfredsstillende Beroligelse, at der, hvor forhen Kreaturer og Menneſker neppe kunde gaae, der har jeg nu deels kornrige og græsrbærende Marker, deels gode Lørbemoser. Til hvilken beroligende Glæde endnu denne kommer: at flere have fulgt mit Exempel. *)

Birkemose pr. Skive, d. 27 Nov. 1836.

M. Møller.

---

*) Efter dette Andragende, der ogsaa var ledsaget af særdeles anbefalende Vidnesbyrd, lod Selskabet Hr. Møller foreløbigt udbetale 100 Rbd. til Fortsættelsen af hans raae Jorders Opdyrkning, hvorhos han opfordredes til at gjøre Det bekjendt med sine vigtigste Erfaringer om de sikreste Fremgangsmaader ved Foretagender af denne Art.

III.

J Anledning af det Kongelige Landhusholdnings-Selskabs Skrivelse af 31te August d. A. til Hr. Justitsraad, By- og Herredsfoged Rosenstand i Skive, der ledsagede de mig naadigst tilstillede 100 Rbd., som jeg har havt den Ære og Fornoielse at modtage, giver jeg mig paa Grund af berorte Skrivelses Indhold den ærbødigste Frihed herved at meddele:

For ovenmeldte 100 Rbd. indkjøbtes: Patentgjødning for 40 Rbd., Kalk for 35 Rbd., en Kø til 17 Rbd. og de øvrige 8 Rbd. ere anvendte til Grøftarbejde i Mosen. Hoslagt tillader jeg mig at vedlægge en Fortegnelse, der viser Maaden, hvorpaa jeg hidtil har behandlet Jordernes Opdyrkning. Besætningen var 1833: 1 Kø, 4 Faar; 1834: 1 Kø, 1 Kalv, 6 Faar og 1 Hest; 1835: 2 Køer, 1 Kalv, 10 Faar og 1 Hest; 1836: 3 Køer, 1 Kalv, 1 Sviin, 1 Hest og 2 Faar; der var tillagt til Vinteren 10 Faar, men de 8 døde; 1837: 3 Køer, 1 Kalv, 1 Stud, 1 Hest og et Sviin. Herhos bemærkes, at jeg stedse har kjøbt nogle Læs Hø aarlig, især i den første Tid, og at jeg for en Deel giver Kreaturerne Grønfoder om Sommeren.

Efter min Erfaring bringes Hedejorder snarest og bedst i Culturstand uden Gjødning, hvor Heden har nogenlunde Skjold eller Løvlag, ved at lade den ploie og hentlige omtrent et Aar, indtil Skjold

den gaaer i Forraadnelse; da pløies Jorden atter, og harves saalænge, indtil Lyngrødderne løsnes. Derefter paafores Mergel, som spredes, og henligger saaledes Vinteren over og til hen i Juni Maaned; da pløies igjen, og saaes Boghvede eller Spergel — hvilken sidste ansees for bedst — som hen i September Maaned nedpløies, efter at Jorden først er gjødet med Damdynd eller endnu bedre med en Blanding af $\frac{1}{3}$ Deel Kalk og $\frac{2}{3}$ Deel Damdynd, og især efter den sidste Gjødning kan gjerne avles 2 Kjærve antagelig dansk Rug. Dog bemærkes, at Kalken og Dyndet maae have ligget et Aars Tid sammenblandet i en Dynge og undertiden omkastes, førend den bruges. Kartofler kunne i saadan behandlet Jord og frembringes, men dog kun med liden Fordeel, især paa kold Jordbund, med mindre der kan gives Klatgjødning. Mosejorder kunne derimod, efter at være godt merglede et Aar i Forveien, efter een Pløining give en god Kjærve Havre med iblandet Bikker; men bedst er det, at Pløiningen er skeet sildig om Efteraaret, og Havren saaes saasnart det følgende Foraar, som Veirliget tillader det; videre Afgrøde kan man ei vente sig af saadanne Jorder uden Gjødste. Her, naar der er givet lidt Afkogjødning paa Juren, skjøner saadanne Jorder allerbedst.

Jeg tillader mig forøvrigt at gjøre Selskabet opmærksomt paa, at til mit Eted er et Areal af

Hedejord paa 55 Edr. Land, og af Mosejord og anden fugtig Jordbund 15 Edr. Land, hvoraf omtrent $\frac{1}{4}$ Ed. Land er forandret til Eng, hvorpaa jeg i Aar avlede rigelig et Læs Hø, og at Mosen og dens Omgivelser, omtrent paa 8 Edr. Land, for denne Eiendom kom i min Værge, stode under Blank Vand, og nu er ikke alene denne Estrækning tør og tilgængelig, men der graves flere Læs Løv deri aarlig, endog til en Dybde af 3 til 4 Alen. Denne Udkastning har jeg for største Delen ved eget Arbejde udført, og indrettet saaledes, at jeg kan standse og udtappe Vandet fra disse Eiendomme efter Behag. Ikke alene vandt jeg ved denne Udgrøftning Eiendom og Løv, men tillige uopbrugeligt Dynd til Blanding af Gjødning for mine Jorder.

Videre tillader jeg mig at bemærke, at hvad der hidtil er taget under Cultur af oftnævnte Jorder, er, naar undtages den første Pløining, paa det nærmeste bleven foretaget og udrettet af mig selv ved Hjælp af een Hest og undertiden tillige mine Køer, og med en hensigtssvarende Plov, Harve og Tromle, som jeg selv paa Jernet nær har forfærdiget.

Birkemose, den 28 Octbr. 1837.

M. Møller.

B i l a g.

Sortegnelse, der viser Maaden, jeg hidtil har brugt ved at opdyrke raae Lede- og Mose-Jorder for største Deel og ialmindelighed med bedst Held.

1833

opdyrket 2 Edr. Land, der besaaedes med Spergel, som nedpløiedes med 100 Læs Gjødning, der var kjøbt fra Skive, hvori blev saaet 12 Skpr. dansk Rug, og Resten besat med Kartofler næste Foraar.

1834 bleve disse 2 Edr. Land merglede og besaaede med dansk Rug, samt Hvidkløver og Fløiel: Græsfrø. Det bemærkes, at efter første Udsæd var Afgrøden kun middelmaadig; men derimod 2den Kjærv god, især efter Kartoflerne, samt Græsablen god.

1834

opdyrket 3 Edr. Land, hvoraf de 2 Edr. bleve liggende et Aar til Raadning, og den ene Lønde Land besaaet med Spergel, der om Efteraaret blev nedpløiet, den halve Deel merglet og gjødet, og den anden halve Deel paaført Dynd, og derefter saaet Rug. Det bemærkes, at efter Dynd var Rugen dette Aar bedre-end efter Mergel og Gjødske.

1835. De ovennævnte 2 Edr. Raadningsland, der var to Gange pløiet og harvet og derefter besaaet, omtrent det halve med Spergel og Boghvede, der blev nedpløiet, efter at være gjødet med Dynd,

(6*)

og deri saaet dansk Rug, og det andet halve merglet, og ilagt Kartofler med Klatgjødske og derefter Rug, er alt udlagt med Hvidklover og Græsarter.

1835

er opdyrket 2 Tdr. Hedeland, som er ompløiet næste Foraar og harvet. Deraf blev 1836 saaet Spergel og Boghvede i 1 Td. Land uden Gjødning; men til Efteraaret blev den halve Deel af denne Jord gjødet med en Blanding af Kalk og Dynd — hvilken var i Forveien blandet af $\frac{1}{3}$ Deel Kalk og $\frac{2}{3}$ Deel Dynd, og ofte omkastet i Dyngen — samt 1 Td. Patentgjødning, og derefter saaet dansk Rug, som voxte meget frodigt. Den anden Td. Land, der i 1836 var behandlet som Brakjord, blev om Efteraaret merglet, og om Foraaret 1837 besat med Kartofler og Kaalraber, til hvilke første var flad: og til sidste ordentlig gjødet, og nu besaaet med dansk Rug. Kaalraberne vare udmærket store og gode og Kartoflerne ret gode. Videre blev 1835 opdyrket 1 Td. Land Damjord, der blev ompløiet om Efteraaret og harvet meget stærkt, og det følgende Foraar gjødet deels med en Blanding af ovenmeldte Kalk, Dynd og noget Patentgjødning og deels med almindelig Gjødske, og derefter saaet Urter, og om Efteraaret er denne Jord efter een Pløining besaaet med Provsstierug. 1837 blev i sidstnævnte Td. Land saaet Havre og Vikker, blandet tillige med Kløver og Græsfrø. Alle disse Af:

grøder paa denne 1/2 Land vare særdeles gode; men især viste det sig, hvor der var gjødet med Dynd, Kalk og Patentgjødning, at disse Gjødningsmidler virkede bedst.

1836

blev bedyrket omtrent 4 Edr. Hedeland, som nu ompløies til Behandling som foregaaende Aaringer med Mergel, for at blive besaaet til næste Foraar med Spergel eller Boghvede, hvilket dog maa beroe paa, hvorvidt jeg kan tilveiebringe Gjødke til næste Efteraar, hvortil Patentgjødning kunde hjælpe mig betydeligt, dersom min Formue kunde tillade fornødent Indkjøb deraf.

Videre er dette Aar opdyrket 2 Edr. Land Damjord, der ligesom de foregaaende nu pløies, harves og mergles, for til næste Foraar at blive tjenlig til at modtage Sæd.

1837

venter jeg at opdyrke endnu i Efteraaret ialt 7 à 8 Edr. Land.

Birkemose, d. 28 Decbr. 1837.

W. Møller.